מראי מקומות- בכורות מ"ח

א) **מי שלא בכרה אשתו וילדה שני זכרים, נותן ה' סלעים**- ויש לעי', לפי שי' ריה"ג דאפשר לצמצם, מהו הדין אם שני זכרים נולדות בב"א, האם משלם י' סלעים. וע' **בהערות להגרי"ש** דנקט דאף לריה"ג אינו משלם אלא ה', דאין לו הריבוי ד"הזכרים" אלא לענין בהמה טהורה, אבל לא לענין אדם. וע"ש עוד בזה.

ב) **אם נתנו עד שלא חלקו נתנו, ואם לאו, פטורין**- ע' **בקצות** (ק"ח, א'), שהעיר דאם חלקו עד שלא נתנו, לכאו' צריך להיות חייב מדין מזיק שעבודו של חבירו, דהדין הוא דחייב מדין גרמי, וא"כ למה אינו חייב הכא ג"כ משום גרמי. וכ' שהוא משום דשאני מתנות כהונה שהוא ממון שאין לו תובעין, וממילא אין שייך כאן לומר דחייב מדין גרמי. [והעיר **בהערות להגרי"ש** דהי' שייך לחלק בין פדיון הבן ובין שאר מתנות כהונה, דהא שאר מתנות כהונה החיוב הוא בהחפצא, וכגון זרוע לחיים וקיבה, דהחיוב הוא ליתן חפצים אלו להכהן, ואם הוא מזיקם, הרי הוא מזיק שעבודו של חבירו. אבל בפדיון הבן, דהחיוב הוא חיוב גברא, בזה הי' שייך לומר דאין זה חשיב מזיק שעבודו של חבירו, דהא חייל שעבוד הגוף, ומצות נתינה אינו תלוי בהיות החפץ בעין.] **וע"ע** בהערות להגרי"ש שם, דהוסיף דלפי הקצות א"ש לשון "נתנו", שהוא לשון בדיעבד, דהיינו דבא לומר דהוו מצו להפקיע החיוב ולחלוק, ואז יהיו פטורים לגמרי, ויפה עשו בזה שנתנו ולא גרמו לפטור, וזהו דקתני דאם נתנו, נתנו.

ג) **זאת אומרת, שני יוסף בן שמעון שהיו בעיר אחת ולקחו שדה בשותפות, ב"ח גובה אותה מהם**- הק' ה**קצות** (מ"ט, ט'), הא אין שטר זה מוכח מתוכו איזה יוסף בן שמעון הוא, וא"כ לכאו' אי"ז שטר כלל, ובמה נתחייב, ואיך יכול לגבות מהשדה. וכ' דצ"ל דנהי דאין השטר מוכיח מתוכו איזה לוה הוא, מ"מ מוכח מתוכו דיכול לגבות משדה זו.

ד) **ב"ח גובה אותה מהם**- תמה ה**נתיבות המשפט** (נ"ח, ד', ד"ה ובזה), הא כי לקח הב"ח פלגא, נמצא דהשותפין חולקין המותר ביניהם, והרי יפסיד הא' שאין חייב לב"ח, ואיך יכול הב"ח להזיק בתפיסתו. וע"ש שכ' לתרץ ע"פ מה שכ' לייסד שם, דכיון דמה שנוטל הי' משועבד לו, הרי יש לו קנין בהם, והשותף אין לו קנין ושעבוד בהם, וכיון שכן, יכול לומר דאני לוקח מה שמשועבד לי, שהרי שלי הוא, ואין לך בו כלום, ומה שנגרם להשותף האחר הפסד צדדי משום דנטלתי מה ששלי הוא, אי"צ להשגיח ע"ז.

ה) **אמר רבא, מכדי, נכסי דבר איניש אינון ערבין בי', מי איכא מידי וכו'**- ע' ב**מהרי"ט אלגאזי** (ס"ט, ג'), שכ' דנח' ר' ירמי' ורבא בזה גופא, דרבא ס"ל דהיסוד של שעבודא דאורייתא הוא משום דנכסי דבר איניש אינון ערבין לי', אבל ר' ירמי' ס"ל דלאו מדין ערבות הוא, אלא מקרא דיוציא לך העבוט החוצה, וילפי' קרקעות ממטלטלין. וע"ע **בקונטרס הספיקות** (כלל ו', י"ג- ט"ו) בביאור המח' רבא ור' ירמי'.

ו) **מכדי, נכסי דבר איניש אינון ערבין בי', מי איכא מידי וכו'**- תמה ה**שפת אמת**, הא דאמרי' דהיכא דאם אינו יכול לגבות מן הלוה דאינו גובה מן הערב, זהו רק היכא דהלוה פטור מן הדין. אבל כאן, הרי אין הלוה פטור מן הדין, אלא הלוה משקר, וגם הערב יודע דהלוה משקר, בזה כ' הפוסקים דחייב הערב לשלם, דמה דכופר בההלואה הוי כאילו אומר שאינו רוצה לשלם, ובכה"ג שפיר חייב הערב. וכ' דלעולם לא הי' כוונת רבא לומר דבציור דשני יב"ש דאינו יכול לגבות מן השדה, אלא דלענין בכור שפיר יכול לטעון כן, שהרי הבנים אינן יודעין מי הוא הבכור, וא"כ בזה שפיר י"ל דאין שייך לגבות מן הערב כיון שאינו יכול לגבות מהלוה, משא"כ בשני יב"ש, דודאי יכול לגבות מן השדה, כיון שהלוה יודע מי הוא, ורק משקר. וע"ע **בקצות** (מ"ט, ט'), שכ' דכיון דבעצם השטר אינו שטר, שהרי אינו

מוכח מתוכו, א"כ באמת אינו יכול לגבות מן הלוה כלל, ואף מדינא, ורק מן הערב יכול לגבות בעצם, שהרי השטר מוכיח דשדה זו ערב הוא, אבל ע"ז פריך רבא דכיון דנכסי דבר איניש וכו', מי איכא מידי וכו'.

ז) **האחין שחלקו מחציה יורשין ומחצה לקוחות- פרש"י**, דמספקא לי' אם יש ברירה ויורשין נינהו, או אין ברירה ולקוחות נינהו, הלכך מחצה יורשין ומחצה לקוחות. וע' **בחי' הגר"ח על הרמב"ם** (שכנים ב', י"א), שכ' דאין שייך לומר דברירה זו היינו דהובאר דכל א' הי' צריך לירש אותו חלק שנטל, דהרי זה פשיטא דאינו, שהרי ברור דלכל א' יש לו כח ירושה על כל מקצת ומקצת, ואיך נימא דכח ירושתו של זה היינו רק על אותו חלק שנטל, אלא ודאי דה"פ, דיש ברירה דזה החלק שנטל יהי' שלו מדין ירושה, והוי הדין דכל א' וא' כל מה שנוטל יהי' שלו מדין יורש. וע"ע לקמן בסוגיא דף נ"ו מש"כ בענין זה.

ח) **אלא דכ"ע חמש ולא חצי חמש-** ע' **בעונג יו"ט** (יו"ד ק'), דכ' דלכאו' מבואר בסוגיין דהיכא דאין לו כל החמש סלעים, פטור לגמרי, ולא אמרי' דסכ"ס הוי חוב ממון, וא"כ עכ"פ ישלם מה שיכול, אלא אמרי' דכיון דהוי מצות נתינה, א"כ אינו מקיים המצוה, אז אין לו שום חוב ממון, דכל החוב ממון הוא כדי לקיים המצוה. גם כ' דאינו דומה להא דנסתפק ה**משנה למלך** (יסודי התורה) דמי שאין לו אלא חצי זית מצה, האם הוא מחוייב לאכלו או לא, האם אמרי' דכמו דחצי שיעור אסור מן התורה, ה"ה דחצי מצוה הוי מצוה, דהתם שאני, דהתורה אמרה תאכלו, רק דאנן אינן יודעין מהו אכילה, ע"ז בא הלמ"מ לומר דאכילת כזית הוי מצות אכילה. אולם פחות מכזית נמי אכילה מקרי, וא"כ יש להסתפק דאולי עכ"פ מקיים איזה מצוה של אכילת מצה, כיון דזהו ג"כ אכילה. אבל הכא, דדרשי' חמש ולא חצי חמש, ש"מ דהתורה אפקי' מלהיות קיום מצוה כלל, וא"כ אין שום תכלית ליתן להכהן פחות מחמש סלעים. וגם אין חוב, וכנ"ל, דכל החוב הוא רק במקום קיום מצוה.

ט) **חמש ולא חצי חמש-** ע' **בראשית בכורים** (מח. ד"ה יש להעיר), שהק' דלכאו' כיון שקודם חלוקה הי' חמש, א"כ כבר חל החיוב ליתן, ושוב לא פקע אף אם אח"כ אין עוד חמש (הק' כן ע"פ **הירושלמי** דכ' כן לענין חיוב ביעור על חצי כזית חמץ, דאף אם עכשיו אין כזית, אבל אם מקודם הי' כזית בכלי, מצטרף לחייבו, ע"ש). וע"ש שכ' לחלק בין מצוות המוטלים על החפץ, דרק שם אמרי' דכיון דכבר חל על החפץ, שוב לא פקע, ובין חיובים דמוטלים אקרקפתא דגברא, דאם אין עכשיו שיעור לחייבו, אפי' אם מקודם הי' בו שיעור, מ"מ פטור מלעשות המצוה.

י) **אי בדידך מסיקנא, מנתא דידך קא שקילנא, ואי בחברך מסיקנא, משתעבדא לי מקמי דידך- פרש"י**, משום דס"ל דאין ברירה, וא"כ, אף אם אינו הבכור, הרי הוא לוקח מבכור, ומשועבד השדה לו. והק' **רעק"א**, הא אף אם הם לקוחות, היינו דהוי ספק שמא לא נפל לזה חלקו, וא"כ הכא איך יוציא מידם, כל א' יאמר שמא נפל לחלקי חלק ירושתי, ואני איני בכור. וכ' דאם אמרי' דמוציאין ממון ע"י ספק ספיקא, א"ש, דאז יכולין לומר דספק בכור הוא, ואפי' את"ל אינו בכור, ספק הוי לוקח על שדה זו, והשדה משועבד לו, והניח בצ"ע.

יא) **שתי נקבות וזכר, וכו', אין לכהן כלום-** דאמרי' המוציא מחבירו עליו הראי'. כ' **הקהלות יעקב** (נדרים ט', ד"ה ולענ"ד) דאע"ג דבבכור איכא מצות פדיון הבן, ולכאו' הוי מחוייב לפדותו מדין ספק דאורייתא לחומרא, מ"מ אמרי' דיסוד המצוה הוא דיני ממונות, שיתן לכהן מה שהוא מחוייב לו, וכיון דמספק ממונא פטור, ממילא גם מצות עשה ליכא, ואפי' אם האמת הוא שהוא בכור, אין ביטול מצוה במה שלא יתן הפידון, שעיקר המצוה הוא רק ליתן מה שיש לכהנים בו זכות ממונא.